

HODNOCENÍ A SEBEHODNOCENÍ ŽÁKŮ PRIMÁRNÍ ŠKOLY V TECHNICKÉ VÝCHOVĚ V GENDEROVÉM KONTEXTU

ČÁSTKOVÁ Pavlína – PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ Dominika, CZ

Resumé

Článek se zabývá problematikou hodnocení žáků na primární škole v kontextu technického vzdělávání. Tyto procesy jsou vnímány jako významné jak pro rozvoj osobnostních kvalit, tak pro proces socializace dítěte, jež je deklarována Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Hlavním záměrem statí je prezentovat možné genderové rozdíly v hodnocení a sebehodnocení žáků primární školy jako jeden z aspektů ovlivňující rozvoj osobnosti i budoucí profesní orientaci. Vzhledem k celospolečensky silícím snahám o oživení technických oborů je tato problematika řešena v kontextu výuky technicky zaměřených předmětů na prvním stupni ZŠ (praktické činnosti). Součástí statí je prezentace plánovaného výzkumného šetření, jehož výsledky by umožnily identifikovat možné rozdíly v procesu sebehodnocení žáků. Vzhledem k tomu, že hodnocení učitele je jedním z klíčových faktorů ovlivňující sebehodnocení žáka jedním z dílčích cílů výzkumného šetření je identifikovat možné rozdíly v hodnotících strategiích učitele s ohledem na genderovou příslušnost žáků, charakter sebehodnotících aktivit řízených učitelem a specifika hodnocení v technické výchově na primární škole.

Klíčová slova: gender, hodnocení, sebehodnocení žáků, primární škola, technická výchova

ASSESSMENT AND SELF-ASSESSMENT OF PRIMARY SCHOOL PUPILS IN THE FIELD OF TECHNICAL EDUCATION IN THE GENDER CONTEXT

Abstract

The article deals with the assessment of pupils at primary school in the context of technical education. These processes are seen as important for the development of personal qualities and the process of socialization of the child, which is declared by Framework Educational Program for Basic Education. The main aim of this paper is to present the possible gender differences in evaluation and self-assessment of primary school pupils as one aspect, which affect the development of future professional orientation. Because of the whole society strengthening efforts to revive the technical disciplines this issue is addressed in the context of teaching technical subjects at primary school (the practical work). This article contains the presentation of the planned research; the results of it might serve to identify the possible differences in the process of self-assessment of pupils. Given that the evaluation of teachers is one of the key factors affecting the pupil's self-assessment, one of the objectives of the research is to identify the possible differences in evaluation strategies by teachers with regard to the gender of pupils, character self-assessment activities controlled by teacher and the specifics of evaluation in technical education at primary school.

Key words: gender, assessment, pupil's self-assessment, primary school, technical education

Úvod

Přibližně již po dobu 25 let se pokoušíme implementovat principy kurikulární reformy do praxe našich škol. Zamyslíme-li se, časově toto období představuje celou jednu generaci. V průběhu daného období jsme mohli sledovat vysokou publikační aktivitu odborníků o variantních přístupech

k inovacím ve vzdělávání. Avšak v současnosti především vzhledem ke skutečnosti, že Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) již je aplikován do všech škol v podobě školních vzdělávacích programů, ocitáme se v období, kdy bychom měli započít s cílenou záměrnou a přesně kritériálně nastavenou evaluací efektivity filozofie školské reformy (přičemž se chceme zaměřit na proměnu vyučovacího procesu, zákonitostí a hodnocení jeho efektivity). Není to pouze názor autorů tohoto návrhu, ale především se opíráme o kritiku mezinárodní organizace OECD z roku 2012. Největší kritikou bylo nedostatečné nastavení kritérií pro hodnocení na všech úrovních – hodnocení funkčnosti RVP, kvality ŠVP, práce ředitelů a učitelů a hodnocení žákovy činnosti se zaměřením na sebehodnotící procesy.

Dalším podnětem jsou publikované výstupy kampaně *Česko mluví o vzdělávání*, jejichž téma č. 2 – *Jak zvýšit zájem dětí a studentů učit se nové věci*, můžeme považovat jako velmi zajímavý vliv na tvorbu cíle našeho výzkumného záměru. V diskusi totiž zazněly inspirativní disentanční názory, např., že by měla být zajištěna smysluplnost vzdělávání, avšak neměla by převažovat praktická využitelnost znalostí k potlačování akademicky pojatého vzdělávání. Zaměříme-li se na kontext tohoto diskusního podnětu, jeví se jako neopomenutelný, uvažujeme-li o transformaci vnitřního systému školy.

Nejdůležitější pro formulaci našeho výzkumného záměru bylo, že všechny výše zmíněné podněty spojuje jeden zásadní prvek, a to, že neexistuje přesná linie vzdělávacího obsahu, ale pouze myšlenka, kam bychom měli směřovat v přístupu ke vzdělávání – tedy že žák by měl více umět namísto znát. Pro respektování tohoto přístupu máme možnost sledovat stopy v kurikulárních dokumentech, což jsou pouze fragmenty konkrétních postupů s predikovanými výstupy a také jen velmi málo výzkumů se věnuje hodnocení školní reality.

Jedním z témat, která se v souvislosti s kritikou českého vzdělávacího systému objevují je i technické vzdělávání. Podpora polytechnické složky vzdělávání byla diskutována již v předchozích letech a v současnosti je snaha o zvýšení podílu polytechnického vzdělávání na svém vrcholu. Rok 2015 byl označen jako „rok technického vzdělávání a na základě spolupráce MŠMT a Svazu průmyslu a dopravy ČR bylo stanoveno podpora koncepcí především v oblastech polytechnického vzdělávání na mateřských a základních školách.

1 Specifika hodnocení žáků v edukačním procesu na primární škole

Školní hodnocení je pro člověka prvním (v některých případech i jediným) systematickým hodnotícím procesem, a jakožto integrální složka je součástí každodenní pedagogické komunikace mezi učitelem a žáky (ale také mezi učitelem a rodiči). Mimo školu je toto téma nadále individuálně rozvíjeno také mezi rodiči a dítětem. Samotné učitelovo hodnocení je ovlivněno velkým množstvím skutečností, které jsou součástí vzájemného vztahu učitel-žák. Mezi nejzásadnější determinanty patří chápání samotného žáka učitelem, od kterého se odvíjí celkové pojetí vyučování (výukové strategie) a míra uplatnění moci učitele. (Fernandes, Fontana, 1996)

Na počátku školní docházky začíná být žák schopen přemýšlet o tom, co si o něm ostatní lidé myslí a tyto názory často nekriticky akceptují, většina těchto procesů je však ovlivněna emočními reakcemi. Úvahy ostatních i vlastní osobě se projevují jednak v podobě pozitivního či negativního citového vztahu a jednak v podobě rozumového hodnocení vyjádřeného konkrétním hodnocením výkonu. Školní výkon se tedy stává prostředkem potvrzení vlastní hodnoty žáka a tím i součástí sebepojetí. Postoje a názory pro žáka významných osob se mohou projevit jak ve vztahu k současným či minulým výkonům, tak i v očekávání budoucnosti. Sebehodnocení dítěte mladšího školního věku je školním prostředím významně ovlivněno již absolvováním zápisu do první třídy základní školy, kdy hrozba možného selhání může být pro žáka rozhodující právě z hlediska sebepojetí. V období raného školního věku (6-7 let) označuje Vágnerová (2012) jako fázi píle

a snaživosti, ve kterém jde o potvrzení osobnostních kvalit ve vztahu k vnějším požadavkům. Snaha uspět a zavděčit je velmi intenzivní motivací a současně negativním faktorem v případě neúspěchu.

V souvislosti s rozvojem sebehodnocení se jedná kromě smyslového rozvoje především o rozvoj myšlení. Strategie uvažování žáků mladšího školního věku se již řídí základními zákony logiky a respektuje poznávanou realitu. Tento způsob myšlení se u žáka projeví jak v úvahách o okolním světě, tak v úvahách o sobě samém. Současně se v tomto období se začíná projevovat i potřeba dítěte vysvětlovat a (z vlastního pohledu) hodnotit konkrétní situace. Z hlediska školního výkonu se žák nedokáže vlastní úsilí ani výsledek adekvátně zhodnotit. Neuvědomuje si vlastní limity, nedokáže odhadnout obtížnost úkolu ani posoudit kvalitu výsledného výkonu. Postupem času je jeho názor korigován přímou zkušeností. Mezi 8. - 10. rokem dokáže žák přibližně odhadnout, jak okolí posuzuje jeho názory, postoje a chování, uvědomuje si užitek zpětné vazby a dokáže ji využít. Z hlediska emočního vývoje se v mladším školním věku rozvíjí tzv. sebehodnotící emoce (pocit viny, stud, hrdost aj.) a postupně dochází k vnitřní diferenciaci a lepšímu porozumění těmto emocím, což dále ovlivňuje sebelásku i sebeúctu žáka. S vývojem poznávacích procesů souvisí i rozvoj autoregulace. V situacích, které jsou pro žáka zátěžové, tudíž nepříjemné, převažuje emoční regulace, která je zaměřena na egocentrické dosažení okamžitého uspokojení. Je-li tedy vybraná činnost pro žáka příliš náročná, jsou aktuální pocity nadřazeny obecně platnému (edukačnímu) cíli. Žák v prvních letech školní docházky není schopen bez podpory a přispění dospělých dosáhnout stanoveného cíle, neboť nedovede zvolit účinnou strategii. Současně mu chybí sebekontrola a zodpovědnost za provedený úkol, není vytrvalý a nedovede odhadnout jak dlouho je třeba se plnění úkolu věnovat. Přehled specifických vývojových charakteristik sebehodnotících procesů uvádíme v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Specifika hodnocení žáků v edukačním procesu na primární škole

osobnost dítěte ml. šk. věku	<ul style="list-style-type: none"> – sebezpojetí (self-concept), – sebeúcta (self-esteem), – sebevědomí, – vnímaná zdatnost (self-efficacy) – vnímaná školní zdatnost (academic self-efficacy), – sebehodnocení (self-assessment), – zájmy a preference, – aj.
osobnost učitele	<ul style="list-style-type: none"> – profesionální zdatnost, zkušenosti, předpoklady, – pojetí výuky, výukové strategie, – postoje k žákům, – interpersonální vztahy učitel-žák, – aj.
sociokulturní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> – klima školy a třídy, – rodina a přátelé, – sociální statut, – kulturní prostředí, – aj.
charakter hodnocené činnosti	<ul style="list-style-type: none"> – vzdělávací obsah technické výchovy, – edukační cíle technické výchovy, – použité didaktické metody a organizační formy, – aj.

Z uvedeného je patrné, že první roky školní docházky jsou pro žáka rozhodující především z hlediska osobnostního pojetí a rozvoje. Sebehodnocení jako nedílná součást osobních charakteristik je ovlivňováno každodenní bezprostřední zkušeností vnějšího hodnocení žáka. Učitel primární školy – jako hlavní hodnotitel – v tomto procesu figuruje jako jeden z faktorů zásadně působící na rozvoj osobnostních kvalit žáka.

2 Genderové rozdíly v hodnocení a sebehodnocení žáků primární školy

Českou republikou byla přijata řada dokumentů a legislativních opatření, jež deklarují princip rovných příležitostí a prosazování stejného přístupu ke všem bez ohledu na pohlaví (Národní akční plán inkluze, Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol, Práva dítěte, aj.). Na základě empirických dat se však školský vzdělávací systém určitou mírou podílí na udržování genderové nerovnosti, jejíž projevy mohou být patrné nejen v samotném obsahu vzdělávání, v pedagogické komunikaci i v hodnocení průběhu a výsledků edukačního procesu.

V diskusi o kvalitě vzdělávání, specifikách a rozvoji sebehodnocení žáků primární školy tedy není možné faktor genderu opomíjet. Na základě četných empirických výzkumů je prokázáno, že rozdíly mezi vlastnostmi, schopnostmi i dovednostmi dívek a chlapců jsou patrné nejen v období mladšího školního věku (Janošová, 2008; Forsthuber, Horvath, Motiejunaite, 2010; Zormanová, 2011), stejně tak rozdíly v sebehodnocení dívek a chlapců jsou předmětem zkoumání od předškolního věku po dospělost (Feingold, 1994; Pomerantz, 2002; Spinath a Spinath, 2005; Hong, Lin, 2013; Heino Et al., 2008; Smětáčková, 2006; Doležalová, 2009; aj.). Sami učitelé jsou při své činnosti ovlivněni konkrétními genderovými koncepty, které regulují jejich jednání vůči žákům (tedy i hodnotící procesy). Výzkumy zaměřující se na genderově stereotypní vzorce chování v rámci školy jsou orientovány např. okruhy komunikačních příležitostí jedince s ohledem na pohlaví, přítomnost výroků s genderově stereotypním zabarvením i rozdíly ve výkonech a participaci žactva s ohledem na pohlaví. V neposlední řadě je pozornost zaměřena na učitele a jejich systém poskytování zpětných vazeb. (Vaňurová, 2011)

Koncept genderově citlivé výuky rozvádí např. Machovcová (2008), která upozorňuje na potřebu uplatňování politiky rovných příležitostí ze strany školy. K čemuž patří i účinné uplatňování rovných principů, citlivé zacházení s genderovými specifiky chlapců a dívek a reflexe vlastního genderově stereotypního uvažování učitelů. Důsledky genderově stereotypní výchovy se mohou projevit v podobě špatných výsledků ve specifických předmětech nebo selektováním studijních oborů na dívčí a chlapecké (přičemž k technickým oborům jsou vedeni spíše chlapci). Na základě uvedeného autorka formuluje několik zásad genderově pozitivní výuky. Mezi ty patří především snaha o reflexi vlastního přístupu k dívkám a chlapcům, rovný přístup k chlapcům i dívkám nebo například vyvarování se zadávání genderově stereotypních úkolů (např. dívky vyšívají, chlapci zatloukají hřebíky).

Období mladšího školního věku je obdobím formování osobnosti člověka od převahy dětských egocentrických tendencí až po vytváření globálnějšího integrovaného pojetí sebe sama. Právě v tomto období často dochází k vytváření miskonceptů bezprostředně ovlivňujících individuální vývoj jedince i jeho edukační aktivity. Z vývojového hlediska je primární škola ideální dobou, kdy je vhodné působit na rozvoj osobnosti žáka, formovat jeho sebehodnocení, vést ho k autoregulaci a především pozitivně působit na jeho motivaci k učení.

Bylo zjištěno, že dívky mají obecně lepší výsledky ve vyučování, přesto své výkony většinou hodnotí velice kriticky. Dívky svými výsledky překonávají chlapce ve škole ve všech předmětech a všech věkových skupinách, měřeno známkami žáků. Dívky a chlapci vnímají problémy ve škole různě. Dívky zobecňují celkový význam svých neúspěchů na všechny předměty, interpretují je velmi negativně – jako vlastní celkové selhání. Chlapci, často kontrastně, vidí své problémy

u jednoho konkrétního předmětu, kterého se neúspěch týká. Dívky považují hodnotící zpětnou vazbu jako za prověření svých schopností, zatímco chlapci vidí takovou odezvu jako nedůležitou. (Feingold, 1994) Vágnerová (2012) uvádí, že pro sebehodnocení dívek je spíše typická větší sebekritičnost a pasivní obranné mechanismy v případě neúspěchu. U chlapců se projevuje nižší citlivost k informacím týkajících se kvality jejich výkon, tudíž bývají sebevědomější a méně sebekritičtí. Sociální okolí (včetně učitele) často neúspěch dívek přisuzuje jejich nedostatečné inteligenci, zatímco u chlapců spíše absenci snahy. (Beyer, Bowden, 1997) Genderové příslušenství má vliv také na rozdílnost preferencí určitého způsobu myšlení, činností a zájmů, což může ovlivnit také sebehodnocení činností v technické výchově.

Při adekvátním zacházení s individuálními i genderovými specifiky může učitel povzbuzovat a upevnit sebevědomí a sebehodnocení dívek i chlapců a předložit kritický reálný obraz jich samých, který by je motivoval k lepším výkonům. Mimo rozdíly v sebehodnocení byly identifikovány odlišnosti ve faktorech ovlivňující motivaci dívek a chlapců. Dívky dají více na popud učit se od dospělých, učitelů a rodičů, většinu chlapců naopak motivuje k učení zajímavost předmětu či tématu. (Pomerantz, Altermatt, Saxon, 2002)

Technická výchova svým zaměřením umožňuje žákům získat nezbytné vědomosti, pracovní dovednosti a návyky nutné pro další vzdělávání, profesní orientaci i každodenní život. Souběžně jsou rozvíjeny osobnostní kvality žáka v oblasti myšlení, vnímání, řeči, tvořivosti, představitivosti a dalších sociálních, intelektuálních i morálních vlastností. (Honzíková, Novotný, 2014) Technická výchova je také velmi specifickou oblastí, kde se mohou od nejútlejšího věku žáků významně projevit rozdíly mezi osobními preferencemi dívek a chlapců, což může mít vliv na jejich další rozvoj i profesní orientaci.

Uvažujeme-li o hodnotících procesech v kontextu technické výchovy na primární škole, je třeba brát v potaz především složitost výkonů žáka v technicky orientovaných předmětech. Mnohé výkony obsahují dovednosti, které si žáci postupně dlouhodobě osvojují. Diagnostika a hodnocení takovýchto výkonů vyžaduje zohlednění kromě faktoru vědomostí a dovedností také úroveň jejich používání, která je spojena s osobnostními dimenzemi žáka. Skalková (2007, s. 212) mezi tyto faktory řadí např. kulturu práce, preciznost provedení pracovních operací, odpovědnost za výsledek práce, zájem a zaujetí, estetické cítění, fantazii, tvořivost aj.

Žák je v rámci vyučování technicky zaměřených předmětů stavěn do situací, ve kterých musí činit určitá rozhodnutí na základě vlastního zhodnocení situace. To mu poskytuje zpětnou vazbu, čímž formuje jeho představu o správnosti zvolených procesů, průběhu vlastní činnosti, o míře samostatné práce či celkovém podílu pomoci učitele na výsledném produktu. Dílčí neúspěch či samotná představa vlastního neúspěchu může působit jako významný demotivující faktor. Úlohou učitele je poskytnout nejen přiměřené množství vstupních informací (kritérií), ale také vhodnou reflexi průběhu činnosti, neboť právě tato situace představuje pro žáka příležitost k rozvoji vlastního sebehodnocení. Podrobněji o rozvoji sebehodnotících aktivit žáka v technické výchově Částková, Stolinská (2014).

3 Výzkum

Na základě výše uvedených teoretických i empirických poznatků vyplývají následující cíle plánovaného výzkumného šetření podaného v rámci projektů GAČR:

- Prostřednictvím syntézy teoretických a empirických studií rozšířit teorii vzdělávání se zaměřením na rozvoj sebehodnotících procesů v technické výchově a jejich rozvoj v kontextu genderové příslušnosti žáků primární školy.
- Prostřednictvím empirického výzkumu odpovědět na otázky (zjistit působící faktory):
  - o jaké užívají učitelé primární školy hodnotící strategie v technické výchově v kontextu genderové příslušnosti žáků,

- je možné vymezit typologii učitelů v závislosti na užívání vybraných hodnotících strategií,
  - prostřednictvím kterých hodnotících strategií má učitel usměrňovat a stimulovat žákovské představy a sobě samém,
  - má učitelova volba hodnotících strategií vliv na rozvoj žákovského sebehodnocení s ohledem na genderovou příslušnost,
  - jakým způsobem by měl učitel rozvíjet sebehodnocení žáka primární školy,
  - existují signifikantní rozdíly v sebehodnocení dívek a chlapců v technické výchově,
  - jak podporovat rozvoj sebehodnocení u žáků od nejnižšího ročníku primární školy s ohledem na genderovou příslušnost.
- S využitím empirického výzkumného šetření zjistit faktory ovlivňující sebehodnocení žáků a možnosti jeho rozvoje s ohledem na genderovou příslušnost.

Podstatou plánovaného výzkumného šetření je identifikace genderových specifik hodnocení a sebehodnocení žáků primární školy. Akcent bude kladen nejen na proces žákovského sebehodnocení, ale také na strategie hodnocení užívané učitelem. Jedním z hlavních faktorů ovlivňujících žákovské sebehodnocení je učitel, jeho profesní kvality, zkušenosti a hodnotící strategie, které uplatňuje v edukační realitě. Vzhledem k tomu, že na primární škole provází žáka většinou výukových předmětů, je jeho role o to podstatnější. Přestože jsou základní charakteristiky hodnocení deklarovány ve školních vzdělávacích programech, v edukační realitě je uplatňováno především učitelovo osobnostní pojetí.

Plánované výzkumné šetření je zaměřeno na hodnotící procesy jako součásti pedagogické komunikace na primární škole v kontextu genderové příslušnosti. Výzkum bude specificky orientován na detekci vzorců hodnotících výroků v interakci žák – učitel. Cílem výzkumného šetření bude zjistit, zda na primární škole existují rozdíly v hodnotících strategiích žáků v průběhu pedagogické komunikace. Genderové stereotypy zde nemají být chápány negativně či pozitivně, ale jako přirozená součást výuky, která může na žáka působit prospěšným, ale také neúčinným způsobem. Cílem výzkumu nemá být hodnocení výkonů jednotlivých učitelů, ale pojmenování zaznamenaných jevů s účelem hledání širších souvislostí s dalším osobnostním rozvojem žáka.

Ke sběru dat bude využito techniky videostudie, která bývá využívána jak v rámci studií pedagogické komunikace a interakce, tak ve studiích zaměřených na efektivitu a kvalitu výuky. (Janík, Miková, 2006) Současně bude uplatněna technika nezúčastněného nestrukturovaného pozorování daných videostudií, kdy bude cílem výzkumníka získat obecný popis předem nedefinovaného chování a jednání (Švaříček, Šedřová a kol., 2007).

Mezi výzkumné otázky tedy patří: Jakými způsoby lze účinně rozvíjet sebehodnotící dovednosti žáků s ohledem na jejich genderovou příslušnost? Vnímají učitelé rozvoj sebehodnocení žáka jako jeden z cílů primárního vzdělávání? Rozvíjí učitelé (úmyslně) žákovské sebehodnocení? Jakým způsobem stimulovat sebepojetí dívek a chlapců tak, aby obě pohlaví dokázala kriticky přistupovat k vlastním výkonům, aniž by znevýhodňovala sebe sama? Uvědomují si možný genderově stereotypní a nerovný přístup k žákům? Uvědomují si nezbytnost systematického rozvoje sebehodnocení žáka a jeho dopadu na jeho další rozvoj? Jsou na tento úkol učitelé dostatečně připraveni (mají dostatek znalostí)? Na uvedené otázky ve spojitosti se školním vzděláváním doposud nebyla poskytnuta uspokojivá odpověď.

Výzkum bude zaměřen na žáky běžné primární školy ve všech ročnících. Řešením vymezených otázek je možné nejen obohatit stávající teorii vzdělávání hodnocení a sebehodnocení žáků ale i poskytnout poznatky přenositelné do procesu vzdělávání na vyšších stupních. Výzkumné šetření

ponese příznak smíšeného designu, kde se budou kombinovat kvantitativní a kvalitativní přístupy (podrobněji viz tabulka č. 2). Empirickou část výzkumného šetření je tedy možné vnímat na dvou úrovních, přičemž první úroveň představuje učitel jako manažer výuky a hodnocení. Druhou úroveň pak reprezentuje žák jako součinitel realizace edukačního procesu. Předpokládáme, že z výzkumu vyplynou informace o jednání a chování učitele a žáků přímo v edukační realitě - výuce technicky zaměřených předmětů na primární škole (praktických činností). Výzkum se zaměří na klíčový faktor učitele a jeho strategie hodnocení žáků v kontextu genderové příslušnosti v technicky orientovaných předmětech a zkušenosti se sebehodnocením žáka ve výuce. Bude se jednat o terénní výzkum za užití techniky videostudie a zúčastněného pozorování edukační reality. Po návazné analýze získaných dat bude následovat druhá fáze - řízené polostrukturované interview s učitelem (jako součást Charakteristiky mistrovské práce učitele¹), prostřednictvím kterého doplníme analyzovaná data. Tím podpoříme úroveň objektivit získaných údajů. Jedním z výstupů projektu plánujeme vytvořit typologii učitelů dle identifikovaných hodnotících strategií. Přínos projektu k pedagogické teorii spatřujeme především v reflexi hodnotících mechanismů aktuálně užívaných v prostředí primární školy v technicky zaměřených předmětech.

Závěr

V souvislosti s demografickými, sociálními, ekonomickými změnami ve společnosti i ve školství se stále častěji objevují diskuse o úrovni a kvalitě českého vzdělávání jak mezi odborníky, tak ve veřejné sféře (v České republice např. EDUIN, Scio, Rodiče vítáni aj). Jednou z významných oblastí ovlivňující kvalitu vzdělávání jsou hodnotící procesy na všech možných úrovních (hodnocení školy, hodnocení učitele, hodnocení žáků aj). Ve snaze o rozvoj individuálních osobnostních kvalit každého žáka se původní záměr kontroly postupně transformuje v úsilí zapůsobit na rozvoj jeho vlastností, posílení zodpovědnosti, zlepšení jeho výkonu a zvýšení motivace a autoregulace v učení již od primární školy. Postupně je ustupováno od kvantitativního hodnocení učitelem ke kvalitativnímu sebehodnocení žáků tak, aby sebehodnocení žáka doplňovalo a vyvažovalo hodnocení žáka učitelem, vzájemně se prolínalo a vytvářelo jeden kompaktní celek. Kvalitní hodnocení a sebehodnocení žáka nabývá na významu obzvláště v souvislosti s novodobými tendencemi vytvářejícími rovné podmínky pro všechny žáky a podporou inkluze.

Veškerá aktivita žáka v edukační realitě je určitým způsobem posuzována, korigována a hodnocena. Žák je velmi často vystaven hodnotícím výroky učitelů i spolužáků, které přímo ovlivňují také pohled na sebe sama, své chování a jednání. Reakce žáka mladšího školního věku na vnější hodnocení by mělo směřovat k vytváření pozitivního sebeobrazu, adekvátnímu rozvoji sebehodnocení i posílení role ve škole i kolektivu. Stejně tak však může všechny tyto procesy negativně ovlivnit. Žák primární školy není psychicky schopen adekvátně posoudit pravdivost, objektivnost či reálnost hodnotících tvrzení, což může vést až k vytváření miskonceptů negativně ovlivňujících jeho osobnostní kvality (sebeúcta, sebepojetí, sebehodnocení, vnímaná školní zdatnost, aj.).

Ve výzkumech zaměřených na problematiku hodnocení a sebehodnocení z hlediska genderu jsou reflektovány různé aspekty. Ojediněle se však výzkumníci zabývají touto otázkou v kontextu technické výchovy a polytechnického vzdělávání. Ta, díky svému specifickému sepětí s praktickými životními situacemi, poskytuje množství situací ideálních pro rozvoj osobnostních stránek žáka. Technická výchova svým zaměřením umožňuje žákům osvojit si jak nezbytné vědomosti a pracovní dovednosti, tak i návyky nutné pro další vzdělávání, a každodenní život. Oproti jiným vyučovaným předmětům je specifická svým zaměřením pro bezprostřední praktické

---

¹ Portfolia a systém hodnocení učitelů. NUOV. *Cesta ke kvalitě* [online]. 2012 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/ae/6-portfolia-a-system-hodnoceni-ucitelu>

uplatnění znalostí a dovedností, určitou interdisciplinaritou i zaměřením svých edukačních cílů. Genderové rozdíly zakořeněné ve společnosti ovlivňují i budoucí profesní orientaci žáků z hlediska zaměření na technické a humanitní předměty. Je otázkou, jak velký podíl na těchto žákovských preferencích nesou učitelé, jejich osobní přístup a postoje ovlivňující edukační i hodnotící strategie. Na tuto otázku i na mnohé další uvedené ve statí je možné nalézt odpověď prostřednictvím empiricky zaměřeného výzkumného šetření mapujícího školní realitu.

Literatura

1. BEYER, S., BOWDEN, E. M. Gender Differences in Self-Perceptions: Convergent Evidence from Three Measures of Accuracy and Bias, In. *Personality and Social Psychology Bulletin*, v. 23, (1997), 157-172. ISSN 1552-7433
2. ČÁSTKOVÁ, P., STOLINSKÁ, D. Sebereflexe žáka v technické výchově na primární škole. In. *Trendy ve vzdělávání*. HAVELKA, M., CHRÁSKA, M., KLEMENT, M., SERAFÍN, Č.. 2014, roč. 2014, I, s. 31-35. ISSN 1805-8949 Dostupné z: http://www.kteiv.upol.cz/tvv_web/tvv14/tvv_2014_proceedings.pdf.
3. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2011 - 2015. MŠMT. *Koncepční záměry* [online]. 2010 [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-1>
4. DOLEŽALOVÁ, L. Genderové stereotypy v pedagogické komunikaci v mateřské škole. In. *Studia paedagogica*, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. roč. 14, č. 1, rok 2009. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115370/1_StudiaPaedagogica_14-2009-1_12.pdf?sequence=1
5. FEINGOLD, A. Gender differences in personality: A meta-analysis. In. *Psychological Bulletin*, 1994. volume 116. p.429-456.
6. FERNANDES, M., FONTANA, D. Changes in control beliefs in Portuguese primary school pupils as a consequence of the employment of self-assessment strategies. *British Journal of Educational Psychology* [online]. 1996, 66(3), 301-313 [cit. 2016-03-01]. DOI: 10.1111/j.2044-8279.1996.tb01199.x. ISSN 00070998. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.2044-8279.1996.tb01199.x>
7. FORSTHUBER, B., HORVATH A., MOTIEJUNAITE, A. *Genderové rozdíly ve výsledcích vzdělávání: Opatření a současná situace v Evropě*. Brusel: Eurydice, 2010. ISBN 978-92-9201-130-7. DOI: 10.2797/48577
8. HEINO, F. L. Meyer-Bahlburg DrRerNat, David E. Sandberg, Thomas J. Yager P., Curtis L. Dolezal & Anke A. Ehrhardt. Questionnaire Scales for the Assessment of Atypical Gender Development in Girls and Boys. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, Volume 6, Issue 4, 1995. 2008. p. 19-39. DOI: 10.1300/J056v06n04_04
9. HONG, Zuway-R a Huann-shyang LIN. Boys' and girls' involvement in science learning and their self-efficacy in Taiwan. *International Journal of Psychology* [online]. 2013, 48(3), 272-284 [cit. 2016-02-21]. DOI: 10.1080/00207594.2011.628673. ISSN 0020-7594. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1080/00207594.2011.628673>
10. JANÍK, T., MIKOVÁ, M. *Videostudie: Výzkumy výuky založené na analýze videozáznamu*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-127-8.
11. JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.
12. MACHOVCOVÁ, K. Genderově pozitivní výuka. *Občanská společnost* [online]. 2011 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?w=r&x=146056>

13. Otevřená společnost, o. p. s., 2006. ISBN 80-903331-5-X.
14. POMERANTZ, E. M., ALTERMATT, E. R., SAXON, J. L. Making the grade but feeling distressed: Gender differences in academic performance and internal distress. In: *Journal of Educational Psychology*, Vol 94(2), Jun 2002, 396-404. ISSN 1469-5820. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0663.94.2.396>
15. HONZÍKOVÁ, J., NOVOTNÝ, J. *Technické vzdělávání a rozvoj technické tvořivosti*. 1. vyd. Ústí nad Labem : UJEP v Ústí nad Labem, 2014, 144 s. ISBN: 978-80-7414-716-6.
16. Portfolia a systém hodnocení učitelů. NUOV. *Cesta ke kvalitě* [online]. 2012 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/ae/6-portfolia-a-system-hodnoceni-ucitelu>
17. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2010)*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2014-09-09]. Dostupné z WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.
18. SMETÁČKO VÁ, I. (Ed.). *Gender ve škole. Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha:
19. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.
20. SPINATH, B., SPINATH, F. M. Development of self-perceived ability in elementary school: The role of parents' perceptions, teacher evaluations, and intelligence. *Cognitive Development*, 20, 2005a. s 190-204. ISSN 0885-2014
21. ŠRÁMEK, J. Marcel Chládek: 2015 bude rokem technického vzdělávání. MŠMT. *MŠMT: Tiskové zprávy* [online]. 2014 [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/marcel-chladek-2015-bude-rokem-technickeho-vzdelavani>
22. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. (Ed.) *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
23. Technické vzdělávání musí být atraktivnější, absolventi všestrannější, shodují se odborníci. In: *Podpora spolupráce škol a firem* [online]. 2013, 14.2.2013 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/pospolu/technicke-vzdelavani-musi-byt-atraktivnejsi-absolventi>.
24. VAĐUROVÁ, J. Genderové stereotypní vzorce chování v pedagogické komunikaci na druhém stupni základní školy. In: *Studia paedagogica*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno, roč. 16, č. 1, rok 2011. ISSN: 2336-4521. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115410/1_StudiaPaedagogica_16-2011-1_13.pdf?sequence=1
25. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153.
26. ZORMANOVÁ, L. Gender ve vzdělávání dětí a mládeže. *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/12857/GENDER-VE-VZDELAVANI-DETI-A-MLADEZE.html/>

Kontaktní adresa:

Pavlna Částková, Mgr., Ph.D.,

Katedra technické a informační výchovy, Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40

Olomouc, ČR, tel.: +420 585 635 808, e-mail: pavlna.castkova@upol.cz

Dominika Provázková Stolinská, Mgr., Ph.D.,

Katedra primárního a preprimárního vzdělávání, PdF UP v Olomouci, Žižkovo nám 5 771 40

Olomouc, ČR, tel. +420 585 635 109, e-mail: dominika.stolinska@gmail.com